УДК 004:[371.134+372.4] **О.П. Муковіз**

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Резюме. Стаття присвячена уточненню змісту поняття «дистанційне навчання у системі неперервної освіти вчителів початкової школи».

Ключові слова: неперервна освіта, дистанційна освіта, дистанційне навчання, самостійна пізнавальна діяльність, інформаційні технології.

Резюме. Статья посвящена уточнению содержания понятия «дистанционное обучение в системе непрерывного образования учителей начальной школы».

Ключевые слова: непрерывное образование, дистанционное образование, дистанционное обучение, самостоятельная познавательная деятельность, информационные технологии.

Summary. The article is sanctified to clarification of maintenance of concept «The controlled from distance teaching in the system of continuous preparation of teacher of initial school».

Keywords: continuous education, controlled from distance education, controlled from distance teaching, independent cognitive activity, information technologies.

Постановка проблеми.

В умовах перехідної економіки в нашій державі гостроти набувають проблеми пов’язані з підготовкою вчителів початкової школи – слабкість інформаційної інфраструктури наукових та освітніх центрів. Наявність професійної початкової освіти, як і підвищення кваліфікації, є важливим, оскільки потреба в нових якісних кадрах за умов переходу до постіндустріального, інформаційного суспільства вимагає зміни парадигми професійної початкової освіти. Значний відсоток вчителів початкової школи повинен мати вищу освіту. Це вимагає великих фінансових витрат і

передбачає істотне підвищення якості та розширення масштабів професійної початкової освіти.

Дистанційна освіта (ДО) є насамперед освітою. Класична дидактика освіту розглядає у чотирьох аспектах: як цінність, як система, як процес, як результат.

У контексті зазначених проблем дистанційне навчання (ДН), спираючись на сучасні досягнення психолого-педагогічних технологій, отримує значний поштовх для розвитку та інтеграції у системі неперервної освіти вчителів початкової школи. ДН зараз активно розвивається, що підтверджує велика кількість різноманітних підходів до реалізації його засобів, розмаїтість форм і методів, різних педагогічних шкіл і програм.

Аналіз останніх досліджень.

Теорію та практику ДН та ДО досліджували та продовжують досліджувати О.О. Андрєєв, М.Ю. Бухаркіна, Я.А. Ваграменко, В.В. Вержбіцький, А.А. Золотарьов, В.А. Каймін, В.П. Кашіцін, В.Г. Кінелев, Д.Е. Колосов, В.М. Кухаренко, В.М. Лазарєв, В.Є. Лукін, В.П. Невежін, М.І. Нежуріна, С.А. Нестеренко, А.Г. Піліпонський, Є.С. Полат, О.В. Рибалко, В.І. Солдаткін, П.В. Стефаненко та інші, але нажаль ніхто із науковців не розглядав цю проблему у системі початкової освіти.

Формулювання цілей статті.

ДО й ДН – явища нові в педагогіці, тому існує багато підходів до тлумачення цих понять. Відповідно до завдань дослідження уточнимо зміст поняття «дистанційне навчання у системі неперервної освіти вчителів початкової школи».

Основна частина.

Значущість проблеми ДО спонукає науковців постійно повертатися до визначення терміна «дистанційна освіта».

Більшість дослідників під ДО розуміють сукупність методик і сучасних технічних засобів навчання, які дозволяють вести процес навчання за умов територіальної та часової відстані педагога та учня.

Саме поняття «дистанційна» (чи дистантна) освіта взяте з практики освіти Великобританії, Канади і особливо США, де не тільки поняття «Distant Education» і його абревіатура ED стали стійкими та не потребують розшифрування.

Поняття «відкрита освіта» і «дистанційна освіта» є порівняно новими в сфері вищої освіти, тому що поширилися лише в останні 15 – 20 років. Педагогічна доктрина відкритої освіти в центр навчальної діяльності ставить надання студентам можливості вибору:

- навчального середовища та медіапідтримки – друкованих, електронних, теле-, аудіо- або відеоматеріалів;
- місця навчання – удома, на робочому місці, у навчальному закладі;
- темпу навчання – з визначеним темпом або індивідуальним;
- механізмів підтримки – допомога викладачів (тьюторів), аудіо-, відео-, Інтернет-конференції або електронне навчання, що базується на комп'ютерних технологіях;
- початку та завершення навчання.

Існує багато підходів до реалізації ДО, але вони мають спільні риси:

- реалізація навчального процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій в умовах віддаленості студента та викладача в часі й просторі;
- використання специфічних навчальних програм, методичних матеріалів і програмного забезпечення, значної кількості технічних засобів (комп'ютерних, аудіо та відеопристроїв, мереж);
- синхронна або асинхронна комунікація, що уможливлює постійну взаємодію студентів і викладачів;
- індивідуалізація навчання – навчання відбувається за визначеною студентом індивідуальною траєкторією та із зручною для нього швидкістю засвоєння матеріалу, що створює можливість для особистісно орієнтованого формату навчання [13, с. 202 – 203].

У «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» ДО визначена

формою навчання, рівноцінною з очною, заочною, вечірньою та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями ДН. Останні, в свою чергу, являють собою педагогічні та інформаційні технології такого навчання [9].

С.В. Агапонов ДО розглядає як комплекс освітніх послуг, наданих за допомогою інформаційно-освітнього середовища, що являє собою сукупність засобів прийому і передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного й організаційно-методичного забезпечення, одержуваного користувачем у вигляді дистанційного курсу [2, с. 20].

О.О. Андрєєв під ДО розуміє форму, систему навчання, при якій взаємодія вчителів і тих, хто навчається, здійснюється на відстані та відображає всі притаманні навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), що реалізуються специфічними засобами Інтернет-технологій чи іншими засобами, які передбачають інтерактивність. Іншими словами, ДО – це навчальний процес. Разом з тим, на його думку, така система має вписуватися в систему безперервної освіти, тобто не суперечити іншим формам навчання (очній, заочній). Інформаційно-освітнє середовище створює методологічне підґрунтя ДН. Разом з тим ДН може застосовуватись і в інших формах навчання [3, с. 10].

На думку Є.С. Полат та О.Є. Петрова, ДО являє собою нову специфічну форму освіти на основі використання своєрідних засобів технологізації та засобів взаємодії між учнем і віртуальним педагогом, який здійснює моніторинг навчального процесу. При цьому вони вважають, що головною її характеристикою є самостійна робота студента, його індивідуальна позиція та уміння швидко знаходити, фільтрувати, відсортовувати інформацію різного і спеціалізованого характерів. Не менш важливим, на їх думку, є зв’язок між суб’єктами навчального процесу, що здійснюється за методологією такої освіти [14, с. 35].

В.Ю. Биков вважає, що ДО є однією із форм одержання неперервної освіти, призначеної реалізувати права людини на освіту та отримання

інформації; вона, на його думку, існує й буде існувати поруч із традиційними формами отримання освіти – очною, заочною та вечірньою [6, с. 2].

Під ДО, на думку В.Ю. Бикова, слід розуміти процес передачі накопичених поколіннями знань та культурних цінностей і трактувати її як систему, що включає в себе в якості системотвірних компонентів такі характеристики, як мета, зміст, форми організації навчання, реальний навчальний процес і суб'єкти та об'єкти цього процесу, освітнє середовище та результати такої освіти [6, с. 2].

В.С. Семенець вважає, що ДО – це інтегральна, гуманна в своїй основі форма освіти, що базується на використанні широкого спектра традиційних і нових інформаційних технологій та їх технічних засобів, які застосовують для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, діалогового обміну між педагогом чи навчальною комп'ютерною програмою і студентом; причому процес навчання не залежить від чинника просторового розміщення навчальної інформації [17, с. 81 – 90].

У Міжнародному стандарті класифікації освіти у розділі IV «Форми пред'явлення освіти» визначення ДО дано по іншому [11, с. 23]:

«Навчання на відстані. Навчання реалізується за допомогою поштового, радіо-, телевізійного електронного зв'язку, телефону та газет при обмеженому безпосередньому контакті студента з викладачем або повній відсутності. Викладання здійснюється за допомогою друкарських, аудіовізуальних або інших матеріалів, що передаються студентам або академічним групам» [11, с. 23].

Найбільш вдале визначення терміну «дистанційна освіта», на нашу думку, подано на сайті по створенні курсів ДН: «Дистанційна освіта (від лат. distantia – відстань, міжнародний термін іноді трактує як «освіта на відстані») – це цілеспрямоване, методично організоване керівництво навчально-пізнавальною діяльністю і особистісним розвитком студентів, що знаходяться на відстані від навчального закладу і не контактують з педагогічним персоналом. Практикується в двох, зазвичай комбінованих

формах: а) через листування, в ході якого педагог корегує та контролює засвоєння навчальної програми; б) через засоби масової комунікації – лекції і інструкції, аудіовізуальні матеріали, індивідуальні консультації по телефону. Дистанційні технології використовуються як у формальній, так і неформальній освіті [1].

Розглядаючи сутність ДО як педагогічної категорії на основі наукових публікацій [2; 3; 6; 7 та ін.] ми відзначаємо, що ДО – це комплекс освітніх послуг, які надаються населенню за допомогою спеціального інформаційного освітнього середовища, що базується на засобах обміну начальною інформацією на відстані.

Отже, ДО – це новий прогресивний вид освіти, що виник в кінці XX століття завдяки інформаційним технологіям навчання та на основі ідеї неперервної освіти.

В основу цього виду освіти покладено засоби ДН із спеціально розробленими інформаційними технологіями, навчальними ресурсами.

У науковій літературі ДО розглядають у взаємозв'язку з поняттям «дистанційне навчання», що відповідає традиціям вивчення педагогіки у взаємозв'язку з поняттями «навчання» та «освіта». При цьому під навчанням розуміють цілеспрямований, систематичний, організаційний процес оволодіння знаннями, уміннями, навичками, «цілеспрямований процес пізнання явищ навколишнього світу, його закономірностей, історії розвитку, засвоєння способів діяльності, в результаті взаємодії студента з викладачем» [7, с.7].

Термін «дистанційне навчання» часто використовують як взаємозамінник терміну «дистанційна освіта», які на нашу думку, не є тотожними оскільки надання освіти контролюють освітні установи та викладачі, тоді як за навчання відповідає студент. Іншими словами ДН – результат ДО.

Нещодавно набув популярності термін «розподілена освіта». Він може означати тенденцію використання способів комунікації (доставки) для

оптимального надання та здобуття освіти [1].

За версією приватного університету Capella University (який спеціалізується в галузі дистанційної бізнес-освіти ділових людей (Capella University: Discover Distance Learning: What is Distance Learning), терміну «дистанційне навчання» відповідає широкий спектр освітніх послуг: від неакредитованих курсів додаткового навчання до акредитованих програм на отримання ступеня. У рамках програм студенти, їх викладачі і однолітки переважно навчають і навчаються на відстані, а не в навчальній аудиторії. Щоб поєднати між собою людей програми ДН використовують широкий діапазон інструментів: інтерактивну комп'ютерну технологію (включаючи World Wide Web та електронну пошту), телефон, факс та регулярну пошту [12, с. 18].

Європейська комісія визначає *дистанційне (електронне) навчання (англ.* – distance e-learning) як «використання нових технологій мультимедіа й Інтернет для підвищення якості навчання за рахунок поліпшення доступу до ресурсів і сервісів, а також віддаленого обміну знаннями й спільною роботою». Отже, дистанційним (електронним) навчанням називають навчальний процес, в якому використовують інтерактивні електронні засоби доставки інформації, включаючи компакт-диски, мережі, спеціалізовані комп'ютерні програми, Інтернет-технології, електронні бібліотеки, сховища та бази даних, та проведення спільних досліджень і проектів у віртуальному просторі [13, с. 203].

Відповідно до чинного законодавства України ДН – індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, створеному на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [15].

ДН є продуктивною формою навчання, при якій використовуються традиційні та специфічні методи, засоби і форми навчання, засновані на

комп’ютерних та телекомунікаційних технологіях. Основу освітньої діяльності при ДН у системі неперервної підготовки вчителя початкової школи становить інтенсивна, цілеспрямована й контрольована самостійна пізнавальна діяльність.

В.Ю. Биков ДН називає формою організації навчального процесу, за якою її активні учасники (об’єкт і суб’єкт навчання) досягають цілей навчання, здійснюючи навчальну взаємодію принципово і переважно на відстані [5].

На думку вітчизняного вченого В.М. Кухаренка, «дистанційне навчання є комплексною педагогічною технологією, що поєднує досягнення педагогіки і психології з дидактичними можливостями інформаційних і телекомунікаційних технологій, які дозволяють використовувати комп’ютер як носій інформації та засіб організації спілкування. ДН відповідає всім сучасним особливостям розвитку суспільства і має на меті формування особистості, здатної до творчого саморозвитку» [10, с. 12].

П.Н. Резько ДН визначає як навчання на відстані, коли педагог і той, кого навчають, розділені просторово [16, с. 11].

Серед тлумачень змісту ДН виділяють два підходи, які істотно відрізняються з дидактичної точки зору.

І. Сьогодні досить розповсюджений є такий підхід: ДН – це обмін інформацією між викладачем та студентом (групою студентів) за допомогою електронних мереж чи інших засобів телекомунікацій. Студент є одержувачем деякого інформаційного змісту та системи завдань для його засвоєння. Результати самостійної роботи повертаються знову викладачеві, який оцінює якість і рівень засвоєння матеріалу. Під знаннями розуміють трансльовану інформацію, а особистий досвід студентів і їх практичне використання набутих знань майже не організовують.

ІІ. Основою ДН є особистісна продуктивна діяльність студентів, яка будується за допомогою сучасних засобів телекомунікацій. Цей підхід припускає інтеграцію інформаційних і педагогічних технологій, що

забезпечують інтерактивність взаємодії суб'єктів освіти і продуктивність навчального процесу. Обмін і пересилання інформації відіграють у цьому випадку роль допоміжного середовища організації продуктивної освітньої діяльності студентів. Навчання відбувається в реальному часі синхронно (чат, відео зв'язок, спільні для віддалених студентів і викладача «віртуальні дошки» із графікою тощо) або асинхронно (телеконференції на основі електронної пошти, форуми). Паралельно зі створенням освітніх продуктів відбувається внутрішнє освітнє зростання студентів. Особистісний, креативний і телекомунікативний характер освіти – основні риси ДН цього типу. В процесі ДН передбачається наявність викладача і студентів, їх спілкування, спілкування між собою, а також наявність у системі підручника, необхідного комплекту засобів навчання [8].

Ми підтримуємо думку О.О. Андрєєва, який вважає, що вказані визначення не відображають специфіки ДН з урахуванням усіх аспектів навчального процесу та пропонує визначати його як *синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, що базується на використанні широкого спектру традиційних і нових інформаційних технологій та їх технічних засобів, які використовують для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем і студентом, коли процес навчання некритичний щодо розташування в просторі і в часі, а також до конкретного освітнього закладу* [4, с. 19].

Таким чином, під ДН слід розуміти систематичне цілеспрямоване неперервне навчання, що здійснюється на певній просторово-часовій відстані від педагога.

Аналіз наукових джерел показав наявність багатьох суміжних понять ДН. Для уточнення поняття «дистанційне навчання у системі неперервної освіти вчителів початкової школи» виділимо у таблиці 1 основні ключові характеристики неперервної освіти, дистанційної освіти та дистанційного навчання.

Таблиця 1

Основні ключові характеристики неперервної освіти, дистанційної освіти та дистанційного навчання

Дистанційна освіта:	**Дистанційне навчання:**	**Неперервна освіта:**
– освітній процес; – форма навчання; – форма неперервної освіти; – комплекс освітніх послуг; – система навчання; – сукупність заходів; – результат еволюції процесу навчання; – інтегральна, гуманна в своїй основі форма освіти; – педагогічна освітня система; – система отримання освітніх послуг на відстані.	– навчання на відстані; – індивідуалізований процес передання, засвоєння знань, умінь, навичок та способів пізнавальної діяльності людини; – форма організації навчального процесу; – синтетична, інтегральна, гуманістична форма навчання; – організація навчального процесу; – сукупність інформаційних технологій; – нова форма заочного навчання; – комплексна педагогічна технологія.	– навчальний процес протягом усього життя людини; – сукупність шляхів, засобів, способів та форм придбання, поглиблення і розширення загальної освіти; – діяльність, спрямована на систематичне поповнення знань; – можливість загальноосвітньої та професійної підготовки; – довічне навчання та виховання; – вид соціального спілкування; – принцип системи і методів задоволення інтелектуальних, суспільно-політичних, етичних та естетичних потреб.

Висновки.

Отже, проаналізувавши сутність понять «неперервна освіта», «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання» як педагогічних категорій, ми прийшли до висновку, що *діяльнісну основу дистанційного навчання у системі неперервної освіти вчителів початкової школи складає цілеспрямована, контрольована, інтенсивна та постійна самостійна пізнавальна діяльність, яка може реалізуватися за будь-якої форми навчання засобами інформаційних технологій будь-де та в будь-який час за індивідуальним планом, наявністю інтерактивного комплексу навчальних дисциплін, можливістю спілкування студента з викладачем як у реальному так і нереальному часі.*

Однією з головних переваг ДН у системі неперервної освіти вчителів початкової школи є використання інформаційних технологій, які дозволяють значною мірою оптимізувати навчальний процес. За наявності необхідних

засобів зростає доступ до різних джерел інформації, причому швидкість отримання інформації багаторазово збільшується.

Гнучкість ДН дозволяє вчителям початкової школи працювати з навчальним матеріалом у зручному для себе місці та в зручний для себе час, у будь-якій послідовності і у відповідному темпі.

Література

1. Creating Distance Learning Course s [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://depts.washington.edu/eproject/lesson1.htm
2. Агапонов С.В. Средства дистанционного обучения. Методика, технология, инструментарий / С.В. Агапонов; под ред. З.О. Джалиашвили. – СПб.: БХВ-Петербург, 2003. – 336 с.
3. Андреев А.А. Введение в дистанционное обучение / А.А. Андреев. – М.: МЭСИ, 1997. – 147 с.
4. Андреев А.А. К вопросу об определении понятия «дистанционное обучение» / А.А. Андреев // Дистанционное образование, 1997. – № 4. – С. 16-19.
5. Биков В.Ю. Проектний підхід і дистанційне навчання у професійній підготовці управлінських кадрів [Електронний ресурс] / В.Ю. Биков. – Режим доступу: http://www.ime.edu-ua.net/cont/Bykov1.doc
6. Биков В.Ю. Дистанційна освіта – перспективний шлях до розвитку професійної освіти / В.Ю. Биков // Педагогічна газета. – 2001. – №1. – С. 2.
7. Бордовская Н.В. Педагогика / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб.: Питер, 2000. – 300 с.
8. Дистанційне навчання. Поняття дистанційного навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ukped.com/skarbnichka/665-.html
9. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html

10. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання – педагогічна технологія XXI сторіччя / В.М. Кухаренко, Н.Г. Сиротенко // Комп'ютерно орієнтовані системи навчання: Збірник наукових праць. – 2001. – Вип. 4. – С. 11 – 15.

11. Международная стандартная классификация образования: Переработанная версия II ЮНЕСКО 1997 [Текст]. – М., 1999. – С. 23.

12. Образование и XXI век: информационные и коммуникационные технологии (Кибернетика: неограниченные возможности или возможные ограничения?) [Текст]. – М.: Наука, 1999. – 191 с.

13. Педагогіка вищої школи / [В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, І.С. Волощук та ін.]; за ред. В.Г. Кременя, В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. − К.: Педагогічна думка. − 2009. − 256 с.

14. Полат Е.С., Петров А.Е. Дистанционное обучение: каким ему быть? / Е.С. Полат, А.Е. Петров // Педагогика. – 1999. – №7. – С. 34 – 41.

15. Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04

16. Резько П.Н. Концепция непрерывного образования и дистанционное обучение: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. [«Динаміка наукових досліджень 2004»]. – Дніпропетровськ: Наука й освіта, 2004. – Т. 24. – С. 11 – 13.

17. Семенец В. Дистанционные методы обучения, состояние, проблемы, перспективы / В. Семенец // Дайжест школа – парк. – 2001. – № 3 – 4. – С. 81 – 90.

Муковіз Олексій Павлович
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії початкового навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
E-mail: alexs_77@mail.ru
http://mukovoz-alex.at.ua/
063-859-89-61